

کاهش جرم؛ چالش های جدید^(۱)

(سیزدهمین کنگره جهانی جرم شناسی ریودوژانیرو- سال ۲۰۰۳)

توران توسلی زاده_ دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه تهران

قباد کاظمی_ دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه شهید بهشتی

قسمت پایانی

بررسی تحقیقات جدید:

به طور خلاصه، پیرو انتشار گزارش سال ۱۹۹۷ که سرمایه گذاری آن عمدتاً به وسیله ی مؤسسه جری لی انجام شده بود، برای به روز کردن فصول پیشگیری از جرم در هفت محیط، به نویسندگان اصلی کتاب ونیز نویسندگانی جدید، مأموریت داده شد.

برخلاف گزارش سال ۱۹۹۷، انجام تحقیق برای پیشگیری از جرم مبتنی بر دلایل و مدارک، در معرض محدودیت های جدی زمانی قرار نداشت؛ بنابراین این امر نویسندگان را قادر می ساخت که در مدت زمانی حتی کم تر از زمان تعیین شده، کار خود را به اتمام برسانند. برای بعضی از فصول کتاب، یعنی فصول مربوط به منابع ثانویه (به عنوان مثال بازبینی نوشته های تخصصی که قبلاً مورد استفاده قرار گرفته بودند) منابع اولیه جمع آوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

در خصوص کلیه ی فصول کتاب، نویسندگان با استفاده از کامپیوتر و یا به صورت دستی، بررسی های جدیدی به عمل آوردند تا برنامه های جدید و تازه ترین پیگیری های به عمل آمده در مورد نتایج برنامه های پیشگیری از جرم را شناسایی نمایند. بیشتر فصول کتاب در سال ۲۰۰۰ به نگارش درآمد و شامل بیش از صد تحقیق جدید بود که مؤثر بودن برنامه های پیشگیری از جرم را ارزیابی می کرد.

لازم است در این جا از تلاش مهم و برجسته ی نویسندگان فصول دیگر کتاب، شوون بوش وی، جان اِک، دنیز گات فردسون، آکمی هُشی، استیسی ناجاکا، پیترو رویترو و دیوید ویلسون تقدیر نماییم.

تأکید بر تأثیر

عامل اولیه ی مورد استفاده برای ارزیابی ویژه برنامه های پیشگیری از جرم، به منظور مطالعه و بررسی مدارک (مثبت یا منفی) و تأثیر آن ها بر جرم بوده است.

اکثر ارزیابی های به عمل آمده در مورد برنامه های پیشگیری از جرم، ارزیابی های فرایند مدار است که توضیح می دهد چه اقدامی صورت گرفته است؛ نه ارزیابی هایی که تأثیر مدارند و تأثیری را که برنامه ها بر جرم می گذارند، ارزیابی می کنند. هر چند که ارزیابی های فرایند مدار می توانند اطلاعات ارزشمند زیادی راجع به اجرای برنامه ها و منطق راهبردهای آن ها ایجاد نمایند اما نمی توانند مدارکی دال بر این که برنامه ها در خصوص پیشگیری از جرم مؤثر بوده اند، ارائه نمایند. ارزیابی هایی که شامل معیارهای مربوط به فرایند و معیارهای مربوط به تأثیر برنامه هاست، بیشترین اطلاعات را به دست می دهند اما به ندرت در مورد آن ها سرمایه گذاری می شود و یا معرفی می گردند.

تأکید بر جرم

تمرکز کار ما بر بررسی اثرات جرم است که عبارت است از دانستن این که آیا جرم در نتیجه ی اجرای برنامه ها، بالا رفته، کاهش یافته و یا بدون تغییر باقی مانده است. تمرکز علاوه بر نتایج جرم، شامل عواملی است که میزان خطرسازی آن ها در ارتکاب جرم مشخص شده است؛ مثلاً رفتار اخلاص آموخته کودکان، بیکاری، ترک تحصیل از مدرسه یا شامل نتایج رفتارهای انحرافی مانند رفتارهای ضد اجتماعی، مصرف الکل و یا مصرف دیگر داروها می باشد.

معیار روش های علمی

معیار روش های علمی (SMS)، برای ارزیابی کیفیت روش شناختی برنامه های پیشگیری از جرم به کار می رود. این معیار، به طور عمده مبتنی بر کتاب «کلاسیک»، نوشته کوک و کمبل (۱۹۷۹) است (برای مطالعه ی روش شناختی معیارهای کیفیت، به کتاب فارینگتون مراجعه کنید b ۲۰۰۳).

به عنوان مثال تصور کنید که فرضیه ی تحقیق زیر قرار است آزمایش شود:

«نصب تلویزیون مدار بسته (CCTV) سبب کاهش جرم می شود». این فرضیه را می توان با تحقیق در مورد این که مناطق دارای تلویزیون مدار بسته نسبت به مناطق فاقد این نوع تلویزیون نرخ جرم پایین تری دارند، آزمایش کرد به هر حال با فرض این که این موضوع کشف شود، این طرح به روشنی ثابت نخواهد کرد که بین CCTV و جرم، رابطه ی علی وجود دارد.

برای تأکید بر یک مسئله ی مشخص و آشکار، نواحی بدون CCTV به طرق متعدد دیگر از نواحی با CCTV تفاوت می یابند و تفاوت ها در نرخ جرم، می تواند به یک یا بیشتر این تفاوت ها در متغیرهای فرعی، نسبت داده شود.

یک طرح آزمایشی که در آن عمداً وجود یا عدم وجود CCTV لحاظ شده است، نتایج مبهم کمتری ایجاد می کند؛ برای مثال، فرضیه ی تحقیق را می توان با تحقیق راجع به این که نرخ جرم در یک منطقه بعد از نصب CCTV، در مقایسه با قبل از نصب آن کاهش یافته است، آزمایش کرد. اما باز هم این طرح نسبتاً ضعیف خواهد بود؛ چرا که مانع از تفاسیر محتمل فراوان دیگر در مورد نتایج، نمی شود. شاید نرخ جرم به لحاظ تغییرات دیگری در منطقه (مثلاً گشت شدیدتر پلیس) کاهش یافته. شاید این کاهش ادامه ی روند قبلی بوده است یا این که کاهش به لحاظ تغییر روش های ثبت جرایم توسط پلیس، تصنعی بوده است یا شاید CCTV پس از یک دوره افزایش غیر معمول جرم که متعاقب آن جریان ارتکاب جرم فروکش کرده، نصب شده باشد. مسأله مربوط به پیچیدگی احتمالات مذکور در آوردن تأثیرات CCTV است. به منظور آزمودن این نوع توجیهات، انواعی از شرایط کنترل لازم است که مداخله ی تجربی CCTV را دریافت نمی کنند.

معمولاً به نظر می رسد که تجربه ی تصادفی، با ثبات ترین یا مجاب کننده ترین نتیجه ی تجربی به دست آمده در آزمایش فرضیه های علی است؛ زیرا این تجربه، این امکان را فراهم می سازد که شمار زیادی از فرضیه های محتمل از بحث خارج شوند (فارینگتون، ۱۹۸۳، ویسبرد ات آل ۲۰۰۱)؛ به عنوان مثال، فرضیه های تحقیق با تعیین تصادفی محلاتی از شهر به منظور تحت نظارت CCTV بودن یا نبودن و تحقیق در مورد این که آیا نرخ جرم بعد از نصب، در محلات مورد آزمایش نسبت به محلات کنترل شده کاهش یافته است، به عمل آید؛ می توانند مورد آزمایش قرار گیرند. این طرح هر محله را خواه نصب CCTV داشته یا نه، کنترل می نماید و اثرات خارجی بر نرخ جرم را نیز کنترل می کند (به طور متوسط در شرایط کنترل و آزمایش یک سان هستند).

این نظریات شالوده SMS را تشکیل می دهد که یک معیار ۵ درجه ای کیفیت روش شناختی است. در ساخت SMS، هدف اصلی طرح، معیاری ساده برای اندازه گیری اعتبار داخلی بوده که بتواند به آسانی با دانش پژوهان، سیاست گذاران و اهل فن ارتباط برقرار کند. بدین ترتیب یک معیار ۵ درجه ای ساده، مورد استفاده قرار گرفته تا خلاصه سازی امتیازات در تعدادی از معیارهای خاص (به عنوان مثال از صفر تا صد) مورد توجه قرار گیرد:

هدف این بوده که هر درجه، در معیار قابل فهم باشد و معیار به ترتیب زیر است؛

مرحله نخست: ارتباط و همبستگی برنامه ی پیشگیری و میزان جرم در یک نقطه و برهه از زمان، مثلاً مناطقی با CCTV نرخ جرم کمتری نسبت به مناطق بدون CCTV دارند. همان طور که ذکر شد این طرح در رد کردن تهدیدات نسبت به اعتبار داخلی و نیز تثبیت نظم علی با شکست مواجه می گردد.

مرحله دوم) انداز گیری میزان جرم قبل و پس از برنامه، بدون هیچ شرایط کنترل قابل مقایسه، مثلاً جرم بعد از نصب CCTV در یک ناحیه کاهش یافت. این طرح نظم علی را تثبیت می کند اما در ردّ تهدیدات نسبت به اعتبار داخلی، با شکست مواجه می گردد.

طرح های دو مرحله ای فوق، از نظر کوک و کمبل، ناکافی و غیر قابل تفسیر بودند (۱۹۷۹).

مرحله سوم) میزان جرم قبل و پس از برنامه، در شرایط کنترل قابل مقایسه و آزمایشی، مثلاً میزان جرم پس از نصب CCTV در منطقه ی مورد آزمایش، کاهش یافت، اما هیچ گونه کاهشی در جرم در منطقه ی کنترل قابل مقایسه ایجاد نشد.

این طرح (مرحله سوم) به نظر کوک و کمبل دارای کمترین حد قابلیت تفسیر بود؛ و نیز در پروژه ی ما به عنوان طرح حداقلی که برای به دست آوردن نتایج در مورد این که برنامه ها چه تأثیری دارند (در پیشگیری از جرم)، کافی است. هم چنین به عنوان استاندارد حداقل در انتخاب تحقیقاتی که شامل بررسی منظم تأثیر CCTV در کاهش جرم باشد (ولش و فارینگتون، ۲۰۰۲)، به کار می رود. این طرح بسیاری از تهدیدها را نسبت به اعتبار داخلی که شامل پیشینه، تکامل فرایند، ابزارمند کردن، آزمایش کردن و پایا بودن است، از بین می برد. مشکلات اصلی آن بر روی اثرات انتخاب و کاهش تا میانگین (به علت شرایط کنترل و آزمایش نامتعادل) متمرکز است.

مرحله چهارم) میزان جرم قبل و پس از برنامه، در واحدهای کنترل و آزمایش چند گانه و کنترل دیگر متغیرها که بر جرم اثر می گذارند؛ به عنوان مثال بزه دیدگی منازل و اماکن تحت نظارت CCTV، در مقایسه با بزه دیدگی منازل و اماکن تحت کنترل که پس از کنترل، ویژگی های آن منازل و اماکن بر بزه دیدگی شان تأثیر گذاشته است. این طرح، در زمینه ی تأثیرات بیرونی، کنترل آماری بهتری بر نتایج دارد؛ از این رو انتخاب و بازگشت تهدیدها را به طور کافی، مورد بررسی قرار می دهد.

مرحله پنجم) تعیین تصادفی برنامه و شرایط کنترل برای واحدها، برای مثال بزه دیدگی منازل و اماکن که به طور تصادفی برای داشتن نظارت CCTV انتخاب شدند، در مقایسه با بزه دیدگی منازل و اماکن تحت کنترل، کاهش یافته است. در این مرحله واحدهای زیادی به طور تصادفی تعیین می شوند که در شرایط آزمایشی، با آن هایی که در شرایط کنترل هستند، بر اساس کلیه ی متغیرهای بیرونی ممکن که بر نتیجه اثر گذارند، یکسان خواهند بود. لذا این طرح، گزینش و بازگشت مشکلات را مورد بررسی قرار می دهد و از بالاترین میزان اعتبار داخلی برخوردار است. در حالی که آزمایش های تصادفی، اصولاً بالاترین میزان اعتبار داخلی را دارا می باشند و در عمل، در جرم شناسی نسبتاً غیر معمول بوده و اغلب مشکلات اجرایی دارند (فارینگتون ۱۹۸۳، a ۲۰۰۳).

در پرتو این واقعیت، SMS - همان گونه که در بالا تعریف شد - تنها بر اعتبار داخلی متمرکز است؛ به علاوه همه ی پروژه های ارزیابی، براساس اعتبار نتیجه گیری آماری و اعتبار ساختاری سنجیده می شوند. به خصوص چهار جنبه ی زیر، در پژوهشی به شرح ذیل ارزیابی می شوند مبنی بر این که در اعتبار نتیجه گیری آماری :

۱- آیا آنالیز آماری مناسب بوده است؟

۲- آیا پژوهش به لحاظ جزئی بودن نمونه ها، توان آماری پایینی برای کشف اثرات داشته است؟

۳- آیا میزان پاسخ ها پایین بوده، یا پاسخ ها متفاوت بوده است؟

۴- قابلیت اطمینان و اعتبار سنجش نتیجه، چگونه بوده است؟

اگر مشکلی جدی در هر یک از این حیطه ها وجود داشت، SMS باید یک درجه کم شود؛ برای مثال یک آزمایش تصادفی با مشکلات اجرایی جدی (مانند همسایش (عدم اعتبار) بالا) ممکن است درجه مرحله چهارم را دریافت کند تا درجه مرحله پنجم. توجیه این مطلب این گونه است که مشکلات اجرایی، قابلیت مقایسه ی واحدهای آزمایشی و کنترل را کاهش داده است و به این دلیل از اعتبار درونی کاسته است.

اعتبار بیرونی، تا حدودی مقررات ناظر به جمع آوری دلایل ومدارک را از طریق تحقیقات مختلف ارزیابی، مورد خطاب قرار می دهد؛ هم چنین هدف مهم، سادگی ارتباط یافته ها با محققان، سیاست گذاران و اهل فن بوده است. هدف، طبقه بندی کلیه ی انواع برنامه ها در یکی از این چهار دسته بندی بوده است؛ برنامه هایی که در پیشگیری از جرم مؤثرند، برنامه هایی که مؤثر نیستند، برنامه هایی که امیدوار کننده و اطمینان بخش هستند و برنامه هایی که تأثیرشان ناشناخته و نامعلوم است.

برنامه هایی که در پیشگیری از جرم مؤثرند

در این دسته بندی، انواع برنامه هایی قرار دارند که در انواع بافت ها و زمینه های اجتماعی، از وقوع جرم پیشگیری می کنند و این برنامه ها در این زمینه ارزیابی شده اند. انواع برنامه هایی که به عنوان کار آمد و مؤثر علامت گذاری شده اند باید حداقل دو مرحله ۳ و ۵ از ارزیابی ها را که عوامل مهم آماری، نتایج رضایت بخش و برتری مدارک، نشان دهنده ی تأثیرگذاری آن ها استی داشته باشند.

برنامه هایی که در پیشگیری از جرم بی تأثیرند

این دسته بندی، شامل انواع برنامه هایی است که در پیشگیری از جرم با شکست مواجه شده اند. این برنامه ها- که به عنوان غیر مؤثر کد گذاری شده اند- باید حداقل دو مرحله ۳ و ۵ و معیارهای مهم آماری را که بی تأثیری آن ها را نشان می دهد و دارا بوده، مدارک تقویت کننده ی عدم تأثیر آن ها در پیشگیری از جرم موجود بوده و برتری داشته باشد.

برنامه هایی که در پیشگیری از جرم، امیدوار کننده و اطمینان بخش هستند

این دسته بندی شامل انواع برنامه هایی است که سطح اطمینان از مدارک، برای حمایت از نتایج قابل تعمیم و کلی در آن ها بسیار پایین است ولی مبناها و پایه های تجربی برای پیش بینی این که تحقیقات بیشتر چنین نتایجی را تقویت خواهد کرد، وجود دارد. انواع برنامه ها در صورتی در این دسته بندی کد گذاری می شوند که در یک مرحله از مراحل ۳ و ۵ ارزیابی و در برتری مدارک باقی مانده، تأثیر مهمی داشته باشند.

برنامه هایی که در پیشگیری از جرم تأثیرشان ناشناخته است

هر برنامه ای که در هیچ یک از سه دسته بندی و گروه فوق طبقه بندی نشده باشد، به عنوان این که تأثیرش ناشناخته است، تلقی می گردد.

پروژه ی ما مشخص می کند که تحقیقات ارزیابی در کیفیت روش شناختی، از نظر نیاز آن ها در رسیدن به حداقل مرحله ۳ SMS، متفاوت است.

ارزیابی ها نشان می دهد که از ۷۰۰ برنامه، ۲۹ نوع از برنامه ها در پیشگیری از جرم مؤثر، ۲۵ برنامه غیر مؤثر، و ۲۸ برنامه امیدوار کننده و اطمینان بخش هستند. انواع برنامه های باقی مانده نیز تأثیرشان ناشناخته است و این

عمدتاً به این دلیل بوده که در ارزیابی، ضعیف و فقیر بوده اند. برای مطالعه ی جزئیات بیشتر به کتاب پیشگیری از جرم مبتنی بر مدارک و دلایل مراجعه نمایید (شرمن و دیگران ۲۰۰۲).

چه برنامه هایی مؤثر هستند؟

شش محیط از هفت محیط اجرای برنامه (به استثنای اجتماعات)، حداقل یک نوع برنامه با دلایل و مدارک دال بر تأثیر ثابت شده در پیشگیری از جرم دارند. محیط هایی که بیشترین تعداد برنامه های مؤثر را دارند، دادگاه ها و مراکز اصلاح و تربیت با ۹ برنامه ی مؤثر پیشگیری بودند. برای بازارهای کار و منازل تنها دو نوع برنامه در پیشگیری از جرم مؤثر بودند؛ به ترتیب آموزش شغلی برای مجرمین مرد که مدت زیادی تحت نظارت دستگاه عدالت کیفری نبودند و برنامه های ویژه ی تربیتی و آموزش مربوط به خانواده ها برای جوانانی که دارای حالت خطرناک بودند و نیز کاهش مزاحمت و روشنایی پیشرفته ی خیابان ها و مکان های عمومی باز.

چهار برنامه پیشگیری مربوط به خانواده - که مؤثر شناخته شده بود- به یکی از مراحل زندگی محدود نبوده؛ بلکه از اوایل کودکی (خدمات دیدار از خانه برای تازه متولدین و کودکان نوپا و مادران و آموزش والدین برای مراقبت روزانه و پیش از مدرسه کودکان) شروع می شد و تا اواسط کودکی (آموزش مدرسه ای علاوه بر آموزش والدین) و تا اواخر نوجوانی، برنامه ی درمانی ادامه می یافت. در محیط مدارس نیز تأثیر بخشی برنامه در مورد جرم و سه رفتار مشکل زای مربوط، ارزیابی شده است:

مصرف الکل یا مواد اعتیادآور غیر قانونی دیگر (AOD) رفتار ضد اجتماعی (ASB) ترک تحصیل یا فرار از مدرسه (DO/T).

از هفت برنامه پیشگیری مختص مدارس که در پیشگیری از یک یا بیشتر این چهار رفتار مشکل زا مؤثر بودند، سه برنامه در پیشگیری از جرم مؤثر بود که عبارتند از :

۱- مدرسه و مدیریت نظم و انضباط (علاوه بر ASB و AOD)؛

۲- مداخله برای ایجاد هنجارها و انتظارات رفتاری (علاوه بر ASB و AOD)؛

۳- خودکنترلی یا آموزش قابلیت اجتماعی با استفاده از روش های آموزش رفتاری- معرفتی (علاوه بر AOD و ASB/DO/T).

دیگر برنامه های مؤثر پیشگیری از طریق مدرسه عبارتند از :

کنترل آموزشی یا کلاسی (DO/T و AOD)، سازمان دهی مجدد پایه های تحصیلی یا مدارس (DO/T و ASB)، رفتار شناختی، اصلاح مدل رفتاری یا اصلاح رفتار (DO/T و ASB) و رایزنی (DO/T و ASB).

پنج تدبیر به عمل آمده توسط پلیس، در پیشگیری از جرم مؤثر بودند:

۱- افزایش گشت های منظم در نقاط کور خیابان های جرم خیز؛

۲- بازداشت مجرمین حرفه ای و خطرناک؛

۳- بازداشت رانندگان مست؛

۴- بازداشت مظنونین شاغل به اتهام ارتکاب تهدید و حمله نسبت به اعضای خانواده؛

۵- خط مشی حل مشکلات.

از نه برنامه ای که مؤثر بودن آن در محیط دادگاه و مراکز اصلاح و تربیت محرز شده بود، همگی مبتنی بر اصلاح و درمان بودند. هفت نوع از این برنامه های اصلاحی، مبتنی بر نهادها و مؤسسات بودند:

۱- اصلاح و درمان هماهنگ با خصوصیات ویژه و مشکلات خاص مجرمین و تربیت و درمان فشرده و سریع؛

۲- رفتار درمانی اجتماعی مجرمینی که درگیر مواد اعتیادآور غیر قانونی هستند؛

۳- جامعه درمانی، متعاقب آموزش جامعه؛

۴- درمان از طریق شناخت رفتاری؛

۵- آموزش شغلی برای مجرمین بزرگسال و اطفال بزهکار؛

۶- برنامه های اصلاحی مربوط به صنعت چند بخشی؛

۷- ناتوان سازی مجرمینی که به ارتکاب جرم در حد و میزان بالا ادامه می دهند.

دو برنامه ی مؤثر باقی مانده، در جامعه اجرا می شود:

۱- درمان مجرمین جنسی؛

۲- استخدام و اشتغال زایی در جامعه.

چه برنامه هایی مؤثر نیستند؟

مشخص گردید که ۲۵ نوع برنامه در پیشگیری از جرم، با رفتارهای مشکل زای مربوط به آن ها، در هفت محیط سازمانی مذکور مؤثر واقع نشده اند؛ به استثنای منازل، هر یک از محیط های مذکور حداقل یک نوع برنامه دارند که در پیشگیری از جرم بی تأثیر است.

بالاترین تعداد برنامه های بی تأثیر در دادگاه ها و مراکز اصلاح و تربیت با نه برنامه بوده است؛ پلیس با ۶ برنامه، مدارس با ۵ برنامه و بازارهای کار با ۳ برنامه. در هر یک از محیط های خانواده و اجتماعات یک نوع برنامه بی تأثیر بوده است که به ترتیب عبارتند از:

آموزش نحوه ی تربیت خانوادگی و اجتماعی به والدین و برنامه های مبتنی بر بازخرید سلاح های گرم. از ۵ نوع برنامه مدرسه محور، فقط یک نوع برنامه در پیشگیری از جرم بی تأثیر بوده است و آن برنامه های آموزشی بوده که بر قابلیت اجتماعی متمرکز نبوده است و یا از روش های تعلیم رفتاری - معرفتی استفاده نمی کرده است (علاوه بر DO/T).

هم چنین چهار برنامه دیگر، در پیشگیری از یک یا بیشتر رفتارهای مشکل زای مربوط، ناموفق بوده اند که عبارتند از:

۱- خودکنترلی یا آموزش قابلیت اجتماعی با استفاده از روش های آموزش رفتاری یا روش های رفتاری - معرفتی (DO/T, ASB)؛

۲- مشاوره، فعالیت اجتماعی و دیگر مداخلات درمانی (DO/T و ASB)؛

۳- رایزنی، تدریس خصوصی و مطالعه ی کاری (AOD)؛

۴- سرگرمی، خدمات عمومی، غنی سازی اوقات فراغت و فعالیت های تفریحی (AOD).

بی تأثیر بودن سه نوع برنامه در مورد بازار کار ثابت شده که کاملاً با هم متفاوت بوده اند؛ این برنامه ها عبارتند از:

۱- شغل تابستانی و برنامه های کار دارای یارانه ی داده شده برای جوانان در معرض خطر؛

۲- برنامه آموزشی غیر اقامتی کوتاه مدت برای جوانان در معرض خطر؛

۳- قضاودایی و آموزش شغلی برای مجرمین بزرگسال به عنوان شرط مختومه نمودن دعوا.

هم چنین محرز گردید که شش نوع برنامه در دستگاه پلیس، در پیشگیری از جرم بی تأثیر بوده اند:

۱- پیشگیری از نگاه کردن به بلوک همسایه؛

۲- بازداشت تعدادی نوجوان به اتهام ارتکاب جرایم کوچک؛

۳- بازداشت مظنونین بی کار به لحاظ تهدیدها و حمله های خانگی؛

۴- بازداشت های مربوط به مواد اعتیادآور غیر قانونی؛

۵- ایجاد نظم در جامعه بدون تمرکز بر عامل خطر جرم؛

۶- اضافه نمودن به افراد پلیس در شهرها، بدون توجه به امور محوله یا نوع فعالیت.

در مجموعه ی دادگاه ها و مراکز اصلاح و تربیت، ۹ برنامه بی تأثیر عبارت بودند از:

۱- مداخلات بازدارندگی خاص؛

۲- برنامه های مربوط به اصلاح و درمان که به طور غیر مستقیم مورد استفاده قرار می گیرند و مشاوره ی غیر زیر

بنایی و سطحی؛

۳- آزادی مشروط با نظارت شدید؛

۴- محدودیت در محل سکونت؛

۵- برنامه های مربوط به محل سکونت و اجتماع؛

۶- آزمایش ادرار؛

۷- افزایش رایزنی نظارت و مدیریت در جامعه؛

۸- اردوهای مفید اصلاحی با استفاده از مدل نظامی و با روش قدیمی؛

۹- برنامه های مربوط به انزوای کودکان و نوجوانان.

چه برنامه هایی امیدوار کننده هستند؟

مجموعه ای از ۲۸ برنامه، به عنوان این که در پیشگیری از جرم یا رفتارهای مشکل زا امیدوار کننده هستند، مشخص شده بود. این برنامه ها به اندازه ی کافی امیدوار کننده بوده؛ لذا سزاوار ارزیابی بیشتری بودند. در هر یک از محیط های یاد شده، حداقل یک نوع برنامه ی امیدوار کننده وجود داشت. در محیط خانواده تنها یک برنامه امیدوار کننده وجود داشت و آن تربیت کودک براساس روش کلینیکی، علاوه بر تربیت توسط والدین بود. هر یک از محیط های مدارس، جوامع و بازارهای کار کمترین تعداد برنامه های امیدوار کننده را داشتند؛ در جایی که اماکن، دادگاه ها و مراکز اصلاح و تربیت بیشترین تعداد برنامه های امیدوار کننده را (هر یک ۷ برنامه) دارا بودند. دو

نوع از چهار برنامه ی امیدوار کننده ی پلیس، مربوط به کنترل جامعه توسط پلیس بوده که عبارتند از کنترل جامعه با شرکت آن (جامعه) در تعیین اولویت ها برای پلیس و کنترل جامعه با تأکید بر پیشرفت مشروعیت پلیس. دو نوع برنامه دیگر، گشت های مربوط به اجرای نحوه ی ایاب و ذهاب به منظور مقابله با حمل اسلحه ی غیر مجاز و قرار بازداشت مظنونین غایب، وقتی که پلیس به خشونت خانگی پاسخ می دهد، بوده اند. از هفت نوع برنامه امیدوار کننده مربوط به دادگاه ها و مراکز اصلاح و تربیت، دو برنامه مبتنی بر عملکرد دادگاه بود که عبارتند از: برنامه های مربوط به جزای نقدی و مواد اعتیادآور غیر قانونی که در این برنامه ها، دادگاه ها کنترل های اصلاحی، درمانی و عدالت کیفری را با هم ترکیب می کنند.

هدف سه برنامه از ۵ برنامه امیدوار کننده مربوط به مراکز اصلاح و تربیت، بازگرداندن مجرمین به جامعه بوده است (در مورد کودکان و نوجوانان بعد از مراقبت، درمان اعتیاد به مواد اعتیادآور غیر قانونی همراه با آزمایش ادرار و برنامه های انتقالی که آمادگی شغلی و خدمات فردی برای مجرمین خطرناک فراهم می آورد، اجرا می شود) و دو نوع برنامه دیگر، هدفشان آماده سازی مجرمین برای بازگشت نهایی به جامعه بوده است که عبارتند از درمان مبتنی بر زندان مجرمین جنسی و آموزش اساسی بزرگسالان.

از سه نوع برنامه در بازار کار، یک برنامه در پیشگیری از جرم امیدوار کننده بوده است (برنامه های آموزش شغل و حرفه در زندان، برای بزرگسالان) در حالی که دو نوع برنامه دیگر که در پیشگیری از عوامل خطرزای جرم، مانند ترک تحصیل از دبیرستان یا بی کاری امیدوار کننده بوده اند، عبارتند از متفرق کردن ساکنین محل های متراکم داخل شهر به حومه شهر و اسکان عمومی و مورد توجه قرار دادن محل هایی که به شدت دچار بیکاری هستند، با ایجاد انگیزه از طریق شکستن مالیات.

دو نوع از سه نوع برنامه امیدوار کننده ی مدرسه محور نیز پیشگیری از جرم را مدّ نظر داشته اند که عبارتند از: کلاس درس مدیریت آموزشی و سازماندهی مجدد درجات تحصیلی (علاوه بر AOD).

سومین برنامه امیدوار کننده عبارت بود از تفریح فراهم شده به وسیله ی خدمات عمومی، غنی سازی و فعالیت های مربوط به اوقات فراغت در مورد مشکلات مربوط به ترک تحصیل که اجرا و مورد هدف قرار گرفت. نتایج جرم، حاکی از تمرکز و انحصار، هم بر برنامه های جامعه محور و هم بر برنامه های مکان محور بوده است.

سه نوع برنامه امیدوار کننده مربوط به اجتماع یعنی مداخله ی گروهی، رایزنی و تفریحات پس از مدرسه درباره ی انواع جرایم، اجرا شده است؛ در حالی که هفت برنامه امیدوارکننده مکان محور ذیل مختص به جرایم خاصی بوده اند:

- ۱- تعدد منشی های فروشگاه هایی که تا به حال مورد سرقت واقع شده اند؛
- ۲- آموزش و مدیریت پیشرفته کارکنان بار (جرایم مربوط به مستی)؛
- ۳- بازرسی های فلزی در فرودگاه ها (به منظور پیشگیری از هواپیما ربایی)؛
- ۴- محافظین یا مارشال ها در هواپیماها (به منظور پیشگیری از هواپیما ربایی)؛
- ۵- نظارت بر نقاط کور خیابان ها (با هدف پیشگیری از ارتکاب جرایم مختلف)؛
- ۶- تقویت آماج جرم (با هدف پیشگیری از ارتکاب جرایم سرقت و ویرانگری (وندلیسم))؛
- ۷- طراحی مجدد فروشگاه ها (به منظور پیشگیری از ارتکاب جرم سرقت از فروشگاه ها).

نتایج بحث و پیشنهادات سیاست جنایی

نتایج حاصله نشان می دهد که اطلاعات ما درباره ی اصول پیشگیری از جرم، در حد متوسطی می باشد. متأسفانه تأثیر بسیاری از برنامه های دیگر ناشناخته است. نتایج به دست آمده، سه خط مشی کلی را پیشنهاد می نماید:

نخست) دولت ها و صنعت - در مورد برنامه هایی که توسط بخش خصوصی مورد سرمایه گذاری قرار گرفته اند - به افزایش منابع اختصاص یافته به برنامه هایی که تأثیرشان در پیشگیری از جرم ثابت شده است، نیاز دارند.

شش نوع از هفت محیط یاد شده (به جز جامعه)، حداقل دارای یک نوع برنامه بوده که تأثیر آن در پیشگیری از جرم با دلیل و مدرک ثابت شده است. علت کم بودن تعداد این برنامه ها (برنامه های مؤثر) اثرات فعل و انفعالی بالقوه ی ناشی از اجرای برنامه های مؤثر، در محیط های مختلف در یک زمان بوده است. محرز شده که از به کارگیری برنامه های مؤثر در چندین محیطی در آن واحد، حصول منافع بسیاری می تواند مورد نظر باشد.

دوم) دولت لازم است اجرای برنامه هایی را که بی تأثیر بودنشان در پیشگیری از جرم ثابت شده، متوقف کند. این برنامه ها، در کاهش جرم و نرخ بزهکاری هیچ تأثیری نداشته و نتایج زیانباری را نیز به دنبال دارد. اقدام برای توقف برنامه هایی که اثرات زیان بار در پی دارد، باید در اولویت قرار گیرد.

نیاز به اقدام فوری در توقف سرمایه گذاری برای آن دسته از برنامه های پیشگیری از جرم که دلایل و مدارک، بی اثر بودن آن ها را ثابت کرده، با این احتمال که پرداخت کنندگان مالیات از هدر رفتن مالیات های پرداخت شده ناراحت شوند، تقویت می گردد.

سوم) دولت ها، باید آزمایش های بیشتری در مورد برنامه هایی که دلایل و مدارک دال بر مؤثر بودن آن ها در پیشگیری از جرم هستند، به عمل آورند؛ برخی از این برنامه ها ممکن است به طرق متعدد نسل بعدی برنامه ها و خط مشی های مؤثر در پیشگیری از جرم را مشخص نمایند.

همان گونه که ذیلاً بحث خواهیم کرد، صرفاً دقیق ترین تحقیقات باید در ارزیابی تأثیر این برنامه ها بر جرم و بزهکاری به کاربرده شوند؛ یعنی طرح های آزمایشی و شبه آزمایشی (کوک و کمبل، ۱۹۷۹، شادیش ات آل ۲۰۰۲).

واضح است کلیه ی سازمان های عمومی در یک علاقه ی مشترک سهیم هستند و آن استفاده از متقاعد کننده ترین شواهد و دلایل علمی، در توسعه ی سیاست و رویه عمومی می باشد.

البته این حقیقت کاملاً روشن است که داشتن شواهد و دلایل علمی متقاعد کننده ی تحقیقاتی و تأثیر آن بر سیاست (جنایی) و عمل، دو موضوع کاملاً متفاوت می باشد.

بر اساس گفته ی جیمز کیووو ویلسون (۲۰۰۲، ص ۵۵۴): «شهرها و ایالات نوعاً درباره این که برنامه های پیشگیری از جرم چه تأثیری دارند، تحقیق نمی کنند؛ بلکه فقط درباره این که چه برنامه ای عامه پسند است، تحقیق می نمایند.»

در بحث های جرم شناسی و عدالت کیفری، در خصوص اجرای برنامه های جدید پیشگیری از جرم، گسترش برنامه های موجود یا به پایان رساندن برنامه های زیان بار و بی تأثیر، ملاحظات سیاسی و ملاحظات مربوط به سیاست جنایی، مؤثر و غالب هستند. در واقع، قدرت شواهد و مدارک برنامه ها بر اساس توسعه سیاست جنایی، نسبت به ملاحظات سیاستی روز در رده ی دوم قرار دارد.

برخی از این ملاحظات سیاسی، مهم هستند. اولویت های دیگر دولت مانند مصارف دفاع نظامی، حفاظت از محیط زیست و هزینه ی پایین نسخه ی داروهای تجویزی برای افراد سالخورده، برای منابع کمیاب عمومی رقابت آمیز هستند.

نظرخواهی ملی، ممکن است نشان دهد که مردم بیشتر علاقمند به موضوعات سیاسی عمومی دیگری هستند تا موضوع پیشگیری از جرم یا امنیت اجتماعی. ملاحظات سیاسی دخیل در برنامه های پیشگیری از جرم، هم شامل استنباط به عمل آمده توسط سیاست مدارانی می باشد که از طریق حمایت از تلاش های خارج از حیطه ی عدالت کیفری در زمینه پیشگیری از جرم، با پدیده ی مجرمانه با انعطاف برخورد می نمایند و هم دیدگاه های کوتاه مدت سیاست مدارانی (تونری و فارینگتون، ۱۹۹۵) را در بر می گیرد که برنامه هایی ارائه می کنند که نتایج را فقط در طولانی مدت نشان می دهد و این امر برای سیاست مدارانی که در تلاشند هر چند سال یک بار انتخاب گردند، جالب به نظر نمی رسد.

ملاحظات سیاسی می تواند طیف وسیعی از استنباطات را از اثر مایوس کننده ی مدارک قوی مردود مربوط به تأثیر یک برنامه گرفته، تا اثر مصیبت بار مدارک قوی نادیده گرفته شده ی مربوط به نتایج زیان بار یک برنامه، در برداشته باشد.

نمونه هایی از این اثرات، در جرم شناسی و عدالت کیفری بسیار معمول است. نمونه ی دیگر موانع سیاسی نسبت به پیشگیری از جرم مبتنی بر دلایل و مدارک، این است که مدارک تحقیق ممکن نیست در کشوری استفاده شود که در آن ایجاد شده است. این موضوع مربوط به گزارش شرمین و همکارانش (۱۹۹۷) برای کنگره ایالات متحده بود. علی رغم وجود این گزارش - که موضوع چهار جلسه کنگره بود - از نویسندگان سراسر ایالات متحده (علاوه بر دعوت از طریق بین المللی)، در موقعیت های متعدد به منظور توجیه سیاست گذاران و دیگر مدیران عدالت کیفری، دعوت به عمل آمد.

مهم ترین اثر گزارش در بریتانیای کبیر آشکار و معلوم شده است؛ جایی که به طور عمده بر گزارش وزارت کشور در کاهش بزهکاری تأثیرگذار بود. این امر تا ۲۵۰ میلیون پوند (تقریباً ۳۷۵ میلیون دلار) هزینه در برداشت.

برنامه کاهش جرم سه ساله ی وزارت کشور، در آوریل ۱۹۹۹ آغاز شد؛ چگونگی غلبه بر موانع سیاسی، وارد نمودن برنامه های مؤثر در پیشگیری از جرم در سیاست جنایی و رویه عملی، به هیچ وجه کار آسانی نیست.

اما خوشبختانه این مسأله توجیهاتی را از سوی عدالت کیفری، مدیریت عمومی، بهداشت عمومی و دانش ارزیابی دریافت کرده است؛ به عنوان مثال می توان از تعدادی از مفاهیم دانشگاهی که این موضوع مهم را مورد بررسی قرار داده است، نام برد.

برای جرم‌شناسی و عدالت کیفری، آغاز همکاری "کمبل" در سال ۲۰۰۰ که سازماندهی، تأمین و ترویج تحقیقاتی مبتنی بر دلایل و مدارک در زمینه جرم و عدالت کیفری (علاوه بر زمینه آموزش و رفاه اجتماعی) را باب نموده، به این معنا بوده است که توجه بیشتری به تحقیقات مبتنی بر دلایل و مدارک و نیز اهمیت تبدیل تحقیقات درست و منطقی به سیاست جنایی و رویه عملی مربوط، مبدول شده است.

تلاش‌ها برای کار دقیق‌تر و زیربنایی‌تر، با همکاری سیاست‌گذاران، متخصصین مربوطه و سیاست‌مداران، باید در پیشگیری از جرم پیشرفته مبتنی بر دلایل و مدارک، مهم‌ترین اولویت باشد. این تلاش‌ها به همان اندازه که مهم هستند، به تقویت از طریق برنامه تحقیق در خصوص آزمایش‌ها و شبه‌آزمایش‌های جدید پیشگیری از جرم نیاز دارند. اقدام بر روی یافته‌هایی که در بالا به اختصار درباره‌ی آن‌ها سخن رفت، از طریق افزایش استفاده از برنامه‌هایی که تأثیر آن‌ها در پیشگیری از جرم ثابت شد و آزمایش بیشتر درباره‌ی برنامه‌هایی که دارای دلایل و مدارک امیدوارکننده راجع به تأثیر در پیشگیری از جرم هستند، مهم می‌باشد. این آزمایش‌ها و شبه‌آزمایش‌های جدید پیشگیری از جرم، باید دارای نمونه‌های زیاد، دوره‌های طولانی و نتیجه‌دهی و مصاحبه‌هایی راجع به نتیجه باشد.

نتایجی که در طولانی مدت به دست می‌آیند، از این حیث که تأثیرات برنامه تا چه مدت بعد از خاتمه‌ی مداخله باقی می‌مانند، نیازمند ارزیابی هستند. چنین نتایجی در مداخلات جرم‌شناسی نادرست و می‌بایست در اولویت سرمایه‌گذاری آژانس‌ها قرار گیرد.

شناسایی عناصر فعال برنامه‌های موفق (امیدوارکننده) پیشگیری از جرم، در تحقیقات لازم است. بسیاری از برنامه‌ها چند روشی هستند؛ در این برنامه‌ها تفکیک اثرات مستقل مؤلفه‌های مختلف مشکل است. در آزمایش‌های آینده باید تلاش شود که اثرات عناصر مختلف اکثر برنامه‌های موفق، معلوم گردد. هم‌چنین مهم است که برنامه‌هایی را به عنوان قسمتی از طرح اصلی تحقیق اقتصادی - تحلیلی مبتنی بر سوددهی یا مؤثر بودن، شامل گردد تا اجازه‌ی ارزیابی مبتنی بر بازدهی و کارایی اقتصادی برنامه را بدهد.

بسیار خرسندیم که به نتایج خوشبینانه‌ای رسیدیم که میزان زیادی از این نتایج شناخته شده، برنامه‌های پیشگیری از جرم است. جوامع باید در سطح گسترده‌ای در مورد برنامه‌های چند روشی، شامل عناصری مانند دیدارهای خانگی زنان باردار، آموزش والدین، آموزش مهارت‌های مربوط به کودکان مدرسه و مدیریت نظم، آموزش

شغلی برای مجرمین حرفه ای، روشنایی بهتر خیابان ها، گشت پلیس در محل های آماج جرم یا نقاط جرم خیز، بازداشت مجرمین خطرناک تکرار کننده ی جرم و درمان رفتاری - معرفتی در مؤسسات، سرمایه گذاری نمایند. زمان، مساعد است تا قدری از ثروت کشور را که صرف هزینه های مربوط به حبس مجرمین می شود، به اجرای برنامه های مؤثر پیشگیری از جرم اختصاص دهیم.

نتیجه

این تحقیق یافته های اصلی درمورد برنامه های مؤثر، غیر مؤثر و امیدوارکننده در پیشگیری از جرم را به اختصار بیان می نمایند و پیشنهادات راجع به سیاست عمومی را مورد بحث قرار می دهد.

یافته ها بر اساس کتاب « پیشگیری از جرم مبتنی بر دلایل و مدارک»، چاپ سال ۲۰۰۲ می باشد. هدف کتاب، روز آمد کردن و تجدیدنظر اساسی در گزارش سال ۱۹۹۷، «یعنی پیشگیری از جرم، برنامه هایی که مؤثر هستند برنامه هایی که مؤثر نیستند، برنامه هایی که امیدوارکننده هستند»، نوشته لورنس شرمین و همکارانش در دانشگاه مری لند می باشد. تحلیلی از ارزیابی تقریباً ۷۰۰ برنامه ای پیشگیری از جرم، نشان داد که در پیشگیری از جرم، ۲۹ نوع برنامه، مؤثر و ۲۸ نوع امیدوار کننده بوده اند.

این نتایج نشان می دهد که ما درباره ی این که چگونه از وقوع جرم پیشگیری کنیم، در حد متوسطی آگاهی داریم. هم چنین این نتایج، سه خط مشی و میدان عمل گسترده را پیشنهاد می نماید:

۱- افزایش منابع اختصاص یافته به برنامه هایی که مؤثر بودن آن ها در پیشگیری از جرم به اثبات رسیده است؛
۲- توقف سرمایه گذاری بر روی برنامه هایی که بی تأثیری آن ها در پیشگیری از جرم با دلایل و مدارک ثابت شده است؛

۳- انجام آزمایش های بیشتر در مورد برنامه هایی که در پیشگیری از جرم امیدوار کننده هستند.

پی نوشت ها:

(۱) نوشته: (۱۳Th word) G:Picca Reducing crime: new challenges? (۱۳Th word)
congress: rio de : rio yaneiro, ۲۰۰۳) In International Annals of criminology Vol. ۴۰-
۱/۲, ۲۰۰۲, pp ۷-۱۰.

ترجمه توران توسلی زاده قاضی دادگستری کرمانشاه و دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه
تهران و قباد کاظمی عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی و دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی
دانشگاه شهید بهشتی .